

участь у формувальному експерименті (Gr. II), 10 підлітків із порушенням слуху (Gr. I), які брали участь у формувальному експерименті і 10 підлітків із ослабленим слухом, що не брали участь у формувальному експерименті (Gr. de control). Аналізуючи відмінності між трьома групами були зроблені відповідні висновки.

Ключові слова: діти з порушенням слуху, міжособистісні стосунки, загальноосвітня школа, підлітки..

УДК: 338.48-6:2:337.017

Віктор Поліщук
Viktor Polishchuk

РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ, ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТА СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ

RELIGIOUS TOURISM, ITS IMPORTANCE AND ROLE IN EDUCATIONAL PROCESS AND PERSONALITY FORMATION

На основі проведених досліджень і аналізу ряду наукових праць з проблем розвитку і впливу релігії на виховний процес і становлення особистості учнівської молоді, автор звертає увагу на доцільність залучення до цього процесу релігійного туризму. Оскільки саме він являється могутнім важелем духовного виховання високоморальної особистості.

Автор підкреслює, що, залучаючи туриста до духовних цінностей, релігійний туризм пробуджує в ньому високі почуття і бажання до самовдосконалення. При цьому, автор звертає увагу на те, що виховання високоморального підростаючого покоління в сучасний період є надзвичайно важливим завданням, на успішне вирішення якого повинні бути направлені зусилля всіх інституцій.

Автор звертає увагу на ряд сакральних пам'яток, які належать до об'єктів релігійного туризму, і які в тій чи в іншій мірі впливають на виховний процес підростаючого покоління.

В статті виокремлено також важливість розвитку релігійного туризму і його виховне та пізнавальне значення, зроблене організацією UNWTO, яка вказує можливості його потенційного розвитку. Автор, поряд із великим значенням, яке несе в собі релігійний туризм через виховний вплив на підростаючу молодь, зосереджує увагу на економічній стороні розвитку та становленні релігійного туризму.

Заслужовує на увагу висновок, зроблений автором про те, що релігійний туризм, зважаючи на його велике пізнавальне і виховне значення, а також на його економічну ефективність, має високий потенціал для його розвитку.

Ключові слова: виховання, туризм, релігія, розвиток, пам'ятки, вплив, духовність, завдання, цінності, роль, значення.

Індустрія туризму, будучи виявом і чинником глобалізації, а у певному розумінні ще і її втіленням, все більше впливає на соціальне, економічне і політичне життя Української держави.

На тлі великого урізноманітнення функцій туризму, перетворення його на недооцінену складову соціально-економічного і культурного життя, очевидно є його концептуальна трансформація на якісно новий рівень розвитку [5, с. 51]. Роль і значення туризму нині важко переоцінити. Він є не лише об'єктом пізнання, але і могутнім важелем становлення особистості, засобом її духовного відродження і виховання. Особлива важлива в цьому роль відводиться релігійному туризму. Якщо говорити науковою мовою, то ми можемо відмітити, що нині відбувається формування нової парадигми сфери його пізнання.

Нині вона акумулює не тільки пізнавальний характер, але у великій мірі залучає туриста до духовних цінностей, пробуджуючи в ньому високі моральні цінності і бажання до самовдосконалення. Як відмічає вчений А.Ю. Парфіненко: “Реалії постіндустріалізму продукують зміну мотиваційної структури і формування нового типу особистості, для якої як першочергові пріоритети постають накопичення інтелектуального і творчого потенціалу та можливості самореалізації. Як наслідок, покоління людей постіндустріального суспільства стає мобільною соціальною групою, що завдяки туристичним практикам демонструє екстравертне сприймання світу” [9, с. 52].

Зауважимо, що виховання високоморального підростаючого покоління в сучасний період є надзвичайно важливим завданням, на успішне вирішення якого повинні бути направлені зусилля всіх інституцій. Адже без перебільшення можна стверджувати, що моральне розтління сучасного молодого покоління набрало загрозливих масштабів. Втрата таких духовних чеснот як: доброта, любов до ближніх і до Батьківщини, чуйність, співчуття, повага, щирість і інші несе в собі соціальну небезпеку. Ці та інші християнські чесноти витісняються такими духовно-небезпечними явищами як: користолюбство, жорстокість, п'янство, наркоманія, статева розбещеність, нав'язування гендерної політики, при якій розмивається інститут сім'ї, призводить до деградації особистості і повного духовного зубожіння. Те, що не так давно вважалося святиною, нині відверто зневажається.

Повернути майбутнє нашої держави – завдання кожної чесної людини. Для цього необхідно використати всі можливості і засоби. Інакше Українську державу чекає повний духовний занепад і крах. Адже з втратою християнських чеснот, ми втрачаємо все.

Тому, виходячи із вище сказаного, ми з впевненістю можемо стверджувати, що актуальність вибраної нами теми не викликає сумніву.

Слід відмітити, що релігійному туризму як одному із головних елементів духовного відродження і виховання підростаючого покоління приділяють увагу ряд провідних вчених-педагогів: С.Е. Баженова, Б.О. Опря, Ю.Й. Сіцінський, О.В. Лесик, О.В. Жукова, А.М. Рудницький, В.В. Фенцур, С.К. Гуменюк, Н.М. Майнгард, О.В. Рашівський, М.Д. Войтюк, І.М. Дида.

Метою статті є розкриття значущості розвитку релігійного туризму для духовного відродження нації і виховання високоморального підростаючого покоління на основі християнської моралі.

Ознайомлення з напрацюваннями таких сучасних науковців як: І.О. Будзей, М. Грушевський, Є.В. Жудинова, А. Задорожнюк, Ю. Кадацька, В.Ф. Кифяк, А.С. Ковальчук, В.І. Лубський, О.О. Любіцев, О.І. Мілашовська, О. Пламенецька, З.П. Сапелкіна, В. Столяренко, Є. Франкевич, Т.Т. Христов переконує у важливості розвитку релігійного туризму.

Предметом дослідження релігійного туризму, як засобу духовного відродження і виховання, виступають особливості організації та здійснення туристичних подорожей до релігійних об'єктів з метою пізнання історичної правди і духовного збагачення.

Об'єктом дослідження релігійного туризму як елемента духовного виховання є культові споруди. У цьому відношенні Хмельниччина є унікальним регіоном. Упродовж багатьох століть цей регіон знаходився під владою різних країн з відмінними релігійними вченнями, культурами, традиціями. Поступово тут сформувалась специфічна поліконфесійна культура, за якої навіть у невеличкому селі можуть мирно співіснувати релігійні громади різних конфесій [5].

На території Хмельницької області є ряд сакральних пам'яток, які у тій чи іншій мірі приваблюють туристів і є явним виховним засобом для підростаючого покоління. Найбільш яскравими серед них є Вірменська апостольська церква (яку називають також Григор'янською). Улюбленим об'єктом усіх туристів Хмельниччини є перший костел Кам'янця – кафедральний св. Петра і Павла – пам'ятка архітектури XV століття. В середині XVII століття під час турецького загарбання костел був перетворений на головну мечеть міста і округи,

перед західним фасадом побудований 36-метровий мінарет. Всередині XVII ст. на мінареті було поставлено позолочену скульптуру Богородиці. Невід'ємним елементом кафедрального костелу є дзвіниця, збудована в кількох метрах від костелу у 1646-1648 роках [5].

На сьогоднішній день кафедральний костел св. Петра і Павла є центром римо-католицької громади міста та району, тож він виступає водночас релігійним, культурним та туристичним осередком історико-архітектурного заповідника "Кам'янець".

Великий інтерес у туристів викликає ще одна сакральна пам'ятка Хмельниччини – Тринітарський костел, котрий був побудований у 1750-1765 рр. з каменю у стилі бароко.

Унікальною православною пам'яткою Хмельниччини є Хрестовоздвиженська церква.

На території Хмельниччини є і ряд інших релігійних пам'яток, які приваблюють туристів, викликають в них позитивні емоції та почуття. Всі вони мають велике виховне і пізнавальне значення для підростаючого покоління. Їх багата історія здійснює безпосередній вплив на виховання учнівської (і не тільки) молоді.

Слід відмітити, що духовному відродженню і вихованню сучасної молоді приділяють увагу ряд провідних вітчизняних і зарубіжних вчених-педагогів. Серед них найбільш відомими є: М. Фіцула, В. Кравець, Г. Ващенко, І. Зайченко, В. Чудновський, В. Юркевич, В. Лихачов, Ю. Гульбах, І. Подласий і ряд інших.

Вони зосереджують увагу на домінуючу роль церкви у виховному процесі. Зокрема М. Фіцула відмічає: "Церква є педагогічною установою – колективною інституцією, що ставить за мету виховання людського життя" [10, с. 411]. Розвиваючи свою думку далі, М. Фіцула звертає нашу увагу на те, що значний вплив релігії на виховання дітей у сім'ї пояснюються тим, що вона опікується кожною людиною від її народження до смерті.

Давньогрецький філософ і вчений Платон підкреслював: "Невизнання Бога є для держави найбільшим лихом, хто відриває релігію, той відриває водночас і основи суспільства".

Сучасний педагог П. Щербань відмічає: "Є Бог чи його нема – це не проблема педагогіки. Бог існує для тих, хто вірить у Нього. Головне призначення наукового світогляду – відповісти на запитання: "Який є світ?", а релігійного – "Як жити у світі?". Тож краще було б, якби вони не ворогували між собою. Релігія звертається до почуттів людей і в цьому подібна до мистецтва. А тому слід позбутися зневажливого ставлення до релігії...". Викликають увагу зроблені в цьому контексті ним висновки, які доцільно на нашу думку взяти на замітку педагогам:

- учитель, має бути людиною високої культури, знати історію, світову літературу, мистецтво, Біблію;
- учитель має спиратися на принцип релігійного плюралізму і віротерпимості, які ґрунтуються на тому, що всі люди віруючі: тільки одні вірять у те, що Бог є, а інші, що його немає. Головне – прищепити дитині доброту, чесність, здатність на благородний вчинок, уміння мислити і обстоювати свої переконання. А віра чи невіра – цей вибір має бути самоусвідомленим [11].

У релігії є що перейняти педагогам [10], а саме – програму морального самоочищення, самовдосконалення людини, "наука життя", яка впродовж століть формувала істину людяність.

Виходячи із вище сказаного, ми можемо зробити висновок про те, наскільки велику роль може відігравати розвиток релігійного туризму у становленні високоморальної особистості і у формуванні національної свідомості.

Релігійний туризм несе в собі конкретні поведінкові парадигми. Тобто релігійний туризм є одним із ключових факторів у формуванні світогляду людей. Відмічаючи роль релігії взагалі, вчені-педагоги В.А. Гурський і В.В. Присакар підкреслюють важливість впливу релігії на виховний процес підростаючого покоління. Зокрема вони відмічають: "У релігії є чого повчитися. Так, у християнстві це:

- постать Спасителя – ідеал безсмертної, мужньої, вольової, морально-стійкої особистості. Він любить народ, і народ любить його. Він приймає смерть в ім'я життя людей, в ім'я їх спасіння. Ідеал Боголюдини пережив віки й тисячоліття;
- програма морального самоочищення, самовдосконалення людини, “наука життя, яка упродовж століть формувала і продовжує формувати істинну людяність, високу духовність, чистоту потаємних почуттів, роздумів і справ;
- професійно-педагогічна майстерність релігійних діячів, їх уміння щоразу знаходити шляхи до людської душі, переконувати, ненав'язливо та делікатно “лікувати” духовність;
- релігійна культура та глибоке розуміння і знання людини, повага до неї, бажання допомогти не лише словом, а й конкретною справою [2].

Виходячи із вище сказаного, можна зробити висновок про те, наскільки важливим на сьогоднішній день є розбудова ринку туристичних послуг. Одним із найактивніших сегментів ринку туристичних послуг, за даними UNWTO, є індустрія релігійних подорожей, що має потужні потенційні можливості для подальшого розвитку. Нагадаємо, що більшість жителів Землі, приблизно 90% так або інакше пов'язанні з релігією (до найпоширеніших, так би мовити, “світових” релігій належать: буддизм, християнство, іслам). Всупереч багатьом прогнозам про неминуче відмирання релігії під впливом науково-технічного прогресу, з останньої чверті XX століття й дотепер у світі спостерігається небувалий “релігійний Ренесанс”, чимраз множиться кількість релігійних організацій різних напрямів та кількість людей, які вважають себе віруючими [9].

Про важливість релігійного туризму свідчить і його економічна сторона. Так за даними Американської асоціації індустрії туризму, останнім часом до 25% туристів зізнаються у тому, що так чи інакше зацікавлені у “духовних канікулах”. На нещодавній Міжнародній конференції з проблем релігійного туризму, що проходила на Кіпрі, було підраховано загальний бюджет релігійних подорожей, який склав 18 млрд. доларів. Такий розвиток подій було прогнозовано ще 1998 року представниками організації “Всесвітній ринок туризму” у Лондоні, які назвали релігійний туризм однією з найперспективніших галузей XXI століття.

Нині релігійний туризм підтверджує свою прибутковість. У відповідь на зростаючий попит на релігійний туризм та кількість організацій, що надають подібні послуги, для його організації було створено Всесвітню релігійну асоціацію туризму (WRATA). До асоціації увійшли туроператори, круїзні компанії, туристичні агентства, і консорціуми, церкви і духовні організації, представники духовенства і медіа. Передбачається, що Асоціація зосередить свої зусилля на розвитку, просуванні, збагаченні і розширенні глобальної індустрії релігійного туризму. Серед основних завдань WRATA відзначається інформування та допомога індустрії релігійного туризму, розвиток і продаж відповідного туристичного продукту, а також налагодження зв'язків із представниками туристичного ринку. На найближчий час до планів WRATA входить проведення першої в історії церемонії нагород представників релігійного туризму та організацій щорічної виставки, присвяченої релігійному туризмі.

Звідси ми можемо зробити висновок про те, що релігійний туризм, зважаючи на його велике виховне і пізнавальне значення, а також на його високу економічну ефективність, має високий потенціал для розвитку.

Список використаних джерел

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. Религиозный туризм / [Электронный ресурс] / А.В. Бабкин. – Режим доступа: http://toulib.net/books_tourism/bbkin02.htm.
2. Гурський В.А., Присакар В.В. Педагогіка. У двох книгах. Книга II. Теорія виховання. Управління навчально-виховним процесом. Навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2015. – 190 с.

3. Зайченко І. Історія педагогіки: у 2 кн.: навч. посіб. для вищ. навч. закл. / І. В. Зайченко. – К. : Вид. Дім “Слово”, 2010. – Кн. I : Історія зарубіжної педагогіки. – 624 с.
4. Зеленюк Ю.О. Релігійний туризм як комунікаційний засіб виховання людської особистості / Ю.О. Зеленюк // Наукові записки. – 2013. – Вип. 23. – С. 85-95.
5. Історико-культурні, географічні та економічні аспекти розвитку на Хмельниччині : колективна монографія / [кол. авторів ; за ред.: С.А. Копилов (гол. ред.), С.Е. Баженова (наук. ред.)]. – Кам’янець-Подільський : Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017, 168 с.
6. Левківський М. В. Історія педагогіки : підручник / М. В. Левківський. – Вид. 2-е, доп. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 376 с.
7. Любіцева О.О. Паломництво та релігійний туризм / О.О. Любіцева, С.П. Романчук. – К. : Альтерпрес, 2011. – 416 с.
8. Памятники истории и культуры Хмельницкой области : научно-вспомогательный библиографический указатель. – Хмельницкий, 1986. – 128 с.
9. Парфіненко А.Ю. Туристичне країнознавство / Навчальний посібник // А.Ю. Парфіненко. – Харків : “Бурун книга”, 2009. – 228 с.
10. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. Вид. 2-ге, випр., доп. – К. : “Академвидав”, 2007. – 560 с.
11. Щербань П. Формування духовної культури особистості // Рідна школа. – 1999. – №7-8

Based on the conducted researches and plenty of analyzed scientific works devoted to the problems of development and influence of the religion on the educational process and personality formation of the youth, the author of the article brings our attention to feasibility to include religious tourism to this process. That's because it actually appears to be the key to the religious education of high ethical personality.

The author underlines, that bringing the tourist to the spiritual values religious tourism encourages the noble feelings to self-development. Although, the author brings our attention to the fact that rising of the moral (high-ethical) young generation becomes very important mission nowadays, and all the institutions efforts should be involved to achieve it.

The author of the article draws attention to the sacral monuments that belong to religious tourism's sites and influence the development of the rising generation in a certain way.

In the article it is also highlighted the importance of development of the religious tourism and its educational and cognitive significance, made by the UNWTO organization that identifies possibilities of its further development. The author of the article focuses on the economic site of the development and formation of the religious tourism along with the high importance that religious tourism includes.

Deserving to be taken into consideration the conclusion the author has made shows that religious tourism, taking into account its educational and cognitive significance and high economic efficiency, has high potential for its further development.

Key words: education, tourism, religion, development, sites, influence, spirituality, mission, values, role, importance.